

بسم الله الرحمن الرحيم

انقلاب اسلامی و مسئله هویت

چکیده:

۱- بازخوانی و ترسیم مؤلفه‌های هویتی انقلاب اسلامی از آن جهت ضرورتی قطعی و مستمر است که از یک سو رهبران انقلاب با ترسیم نقشه راه و آرمان تمدنی و رسیدن به ظهور، نیازمند پیشبرندگی و پیش روندگی انقلاب بر اساس فرمول حرکت عمومی با منطق فرآیندی آگاهی عمومی، تقویت اراده عمومی و تحول عمومی برای کارهای بزرگ است.

۲- تکیه بر اسلام، مردم‌بنیان‌بودن انقلاب، فطرت‌مداری و ریشه‌داری آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب، ولایت‌مداری توحیدی،

استکبارستیزی و مقاومت و مبارزه با استبداد و استعمار، حمایت از مستضعفین و نهضت‌های رهایی بخش و ... از جمله مولفه های هویتی در انقلاب اسلامی از نگاه امام راحل (ره) است.

۳- از سوی دیگر توحید، تکریم انسان ، اعتقاد به پیروزی نهایی جریان حق بر باطل، فرهنگ ایثار، جهاد و شهادت، شعارها و ارزشهای جهانی مبتنی بر فطرت انسانی، بزرگترین و مردمی ترین انقلاب عصر جدید و از جمله مواردی است که از سوی رهبر معظم انقلاب به عنوان مولفه های هویتی برای شناخت انقلاب اسلامی معرفی و تبیین شده است.

مقدمه:

انقلاب اسلامی، انقلابی کامل و همه جانبه در مولفه های هویتی است. نعمتی بی بدیل با اهداف و آرمانهای فرآیندی، رهین ملت ایران شد تا مسیر تمدن سازی اسلامی و الگو شدن برای جهان بشریت را ببیماید. انقلاب کبیر اسلامی ایران، انقلابی فراتر از یک انقلاب سیاسی در برابر نظام مستبد داخلی و نظام سلطه خارجی است، بلکه یک انقلاب اجتماعی است که ۴۵ سال گذشته منشا تغییر و تحولات بنیادین در سطوح و ابعاد مختلف هویتی بوده است. پیامد این دگرگونی ها به گونه ای است که رهبر معظم انقلاب اسلامی از آن به «عصر جدید» در بیانیه گام دوم یاد کرد. «آن روز که جهان میان شرق و غرب مادی تقسیم شده بود و کسی گمان یک نهضت بزرگ دینی را نمیبرد، انقلاب اسلامی ایران، با قدرت و شکوه پا به میدان نهاد؛ چهارچوبها را شکست؛ کهنگی کلیشهها را به رخ دنیا کشید؛ دین و دنیا را در کنار هم مطرح کرد و آغاز عصر جدیدی را اعلام نمود».

۱. بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی.

هویت دینی و انقلابی این نعمت الهی، بیداری و خیزش ملتها، مخاطرات و چالش های فراروی نظام ظالمانه و سلطه گر غرب، مهم ترین علت خصومت و دشمنی آنان با این ولیده الهی و کانون تهاجم ۴۵ سال گذشته نظام استکبار بر مبانی، اصول و ارزشها و ساختارهای هویت اسلامی ایرانی بوده است. «طبیعی بود که سردمداران گمراهی و ستم واکنش نشان دهند، اما این واکنش ناکام ماند. چپ و راستِ مدرنیته، از تظاهر به نشنیدن این صدای جدید و متفاوت، تا تلاش گسترده و گونه گون برای خفه کردن آن، هرچه کردند به اجلِ محتوم خود نزدیک تر شدند. اکنون... یکی از آن دو کانون دشمنی نابود شده و دیگری با مشکلاتی که خبر از نزدیکی احتضار میدهند، دست و پنجه نرم میکند! و انقلاب اسلامی با حفظ و پابندی به شعارهای خود همچنان به پیش می رود».

بازخوانی و ترسیم مؤلفه های هویتی انقلاب اسلامی از آن جهت ضرورتی قطعی و مستمر است که از یک سو رهبران انقلاب با ترسیم نقشه راه و آرمان تمدنی و رسیدن به ظهور، نیازمند پیش برندگی و پیش روندگی انقلاب بر اساس فرمول حرکت عمومی با منطق فرآیندی آگاهی عمومی،

تقویت اراده عمومی و تحول عمومی برای کارهای بزرگ است. از سوی دیگر، مراکز استکباری نیز برای مقابله با آن، همواره برای تحریف، تقلیل و تقطیع مؤلفه‌های هویتی انقلاب، همه تلاش خود را به کار بسته‌اند و همچنان در این راه از همه طرف‌ها و ابزارهای جنگ شناختی و ادراکی استفاده می‌کنند؛ هرچند همواره ناکام مانده‌اند و تلاش‌های شان به نقض غرض و نتیجه معکوس انجامیده است، اما وظیفه همیشگی جبهه انقلاب رویارویی فکری و فرهنگی با این تلاش‌ها برای حفظ اصالت و هویت انقلاب و پیشگیری از تحریف آن است و قطعاً یکی از میدان‌های اصلی «جهاد کبیر» در آموزه‌های رهبری، «جهاد تبیین» به شمار می‌آید. براین اساس، این نوشتار درصدد واکاوی نقش انقلاب اسلامی در ساخت هویت جدید مبتنی بر مکتب امام راحل و رهبر معظم انقلاب است.

مسئله هویت در انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی در ایران، فصل جدیدی از هویت فرهنگی و تاریخی این سرزمین را رقم زد و طلیعه تمدنی تازه را نوید داد که بر ارزشها و آرمانهای قدسی دین اسلام استوار است. انقلاب اسلامی... دربردارنده عناصری است

که توان و استعداد ایجاد دگرگونی های جدی و بنیادی را در زندگی انسان معاصر دارا است و به همین سبب می بایست آن را پدیده ای تاریخ ساز و تحول آفرین در جهان معاصر قلمداد کرد که با نگاه خدامحور و با تکیه بر آموزه های دین اسلام و در چارچوب کلی نبرد حق علیه باطل، مسیر رو به رشد خود را می پیماید.^۳ مهم ترین پیامدهای هویتی انقلاب، نعمت ماندگاری نظام جمهوری اسلامی ۴۵ ساله است که منشا تحولات بی شمار در عرصه های مختلف هویت فردی- اجتماعی، ملی- اُمتی و حاکمیتی- عمومی بوده است.

الف) مؤلفه های هویتی انقلاب اسلامی در مکتب امام خمینی (ره)

در منظر امام خمینی (ره) رهبر کبیر انقلاب اسلامی «شک نباید کرد که انقلاب اسلامی ایران از همه انقلاب ها جداست؛ هم در پیدایش و هم در کیفیت مبارزه و هم در انگیزه انقلاب و قیام»، بنابراین عناصر و مؤلفه های هویتی انقلاب اسلامی هم با سایر انقلابها و نظام ها متفاوت و متمایز است.

۳. دارابی، آینده پژوهی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۵، ۶۶

به صورت اجمالی موارد ذیل را می توان به عنوان مولفه های هویتی انقلاب اسلامی از نگاه امام راحل (ره) تبیین نمود:

- محوری ترین، عمیق ترین و اصلی ترین مؤلفه هویتی انقلاب اسلامی، «اسلام» است که در شکل دهی ایدئولوژی انقلاب، ایجاد و تعمیق انگیزه های انقلابی، ترسیم مسیر و کیفیت مبارزات و تعیین چهارچوب های راهبردی نظام برآمده از انقلاب، نقش اساسی و بی بدیل داشته و دارد. اسلامی که در روزگار ما، امام خمینی قدس سره، برجسته ترین روایتگر، احیاگر و مفسر آن بود؛ اسلام فطرت و عقلانیت، اسلام قرآن و اهل بیت (ع)، اسلام جهاد و اجتهاد، اسلام فقاہت و حکمت، اسلام آزاداندیشی و فکروورزی، اسلام جامع و اجتماعی، اسلام اقتدار و پیشرفت، اسلام مظلومان و پابرهنگان تفسیر می گردد.

- مردم بنیان بودن انقلاب اسلامی به معنای ابتدای انقلاب در شکل گیری و استمرار و تکامل آن بر اراده و آگاهی و حضور مردم و اصالت رأی و نظر مردم در نظام برآمده از انقلاب و ساخت نظام سیاسی بر مردم سالاری

دینی و به رسمیت شناختن حق نظارت، مطالبه، نقد و اعتراض سازنده در کنار وظیفه‌شناسی و تعهد و مشارکت و حمایت از نظام و انقلاب.

- عقلانیت و حکمت‌محوری در فرآیندها و اهداف و روش‌های مدیریت انقلاب و جامعه. - فطرت‌مداری و ریشه‌داری آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب در سرشت انسان‌ها و توجه و اهتمام هم‌زمان و هماهنگ به آزادی، اخلاق، معنویت، عدالت، استقلال، عزت، عقلانیت و برادری به‌عنوان آرمان‌های جهانی و فرازمانی و فرامکانی و تمدن‌ساز.

- ولایت‌مداری توحیدی که در امتداد امامت معصوم علیه‌السلام، در دوران غیبت، رهبری انقلاب را بر اساس اصل ولایت فقیه رقم می‌زند و وحدت‌بخش، پیش‌برنده و انسجام‌دهنده رابطه منطقی و متعهدانه بین اقشار جامعه است و با هدایت مشفقانه، تسهیلگر و تضمین‌کننده ارزش‌ها و حقوق اساسی جامعه و حافظ عزت و امنیت و عدالت و آزادی و تحقق احکام و اخلاق اسلامی در لایه‌ها و سطوح مختلف و تأمین‌کننده منافع و مصالح ملی است و در چهارچوب نظام امت و امامت بر بستر مردم‌سالاری دینی استقرار و استحکام می‌یابد.

- استکبارستیزی و مقاومت و مبارزه با استبداد و استعمار، حمایت از مظلومان و مستضعفان و نفی هرگونه سلطه‌پذیری و سلطه‌گری و سازش‌ناپذیری در برابر سیاست خشن و مستکبرانه نظام سلطه.
- استقلال و عدم وابستگی به شرق و غرب به‌ویژه استقلال فرهنگی و پافشاری بر نفی تحجر و ارتجاع و نقد و نفی جاهلیت مدرن و مظاهر غرب‌زدگی و غرب‌گرایی در عین بهره‌برداری از دستاوردهای علمی و فناورانه دوران جدید و تأکید بر تعامل شرافتمندانه و رابطه عزتمندانه با جهان در همه عرصه‌های اقتصادی، علمی، فرهنگی، سیاسی و...^۴
- انقلاب و تشکیل امت واحد جهانی: «ما انقلابمان را به تمام دنیا صادر می‌کنیم. انقلاب ما اسلامی است و تا بانک لا اله الا الله و محمدرسول الله بر تمام جهان طنین نیفکند، مبارزه هست و تا مبارزه در هر کجای جهان علیه مستکبران هست ما هستیم»^۵.

۴. ذوعلم، علی، مؤلفه‌های هویتی انقلاب اسلامی، ص ۱۵۲.

۵. صحیفه امام خمینی، ۱۳۸۱، ج ۱۲، ۲۸۵-۲۸۴.

- حمایت از مستضعفین و نهضت‌های رهاییبخش در برابر مستکبرین: «ما وظیفه داریم مردم مظلوم و محروم را نجات دهیم. ما وظیفه داریم پشتیبان مظلومین و دشمن ظالمین باشیم. وظیفه علمای اسلام و همه مسلمانان است که به این وضع ظالمانه خاتمه دهند و در این راه که راه سعادت صدها میلیون انسان است، حکومت‌های ظالم را سرنگون کنند و حکومت اسلامی تشکیل دهند»^۶.
- ایجاد حکومت جهانی اسلام و دفاع از حقوق مسلمانان جهان: «مردم عزیز ایران... باید سعی کنند سختی‌ها و فشارها را برای خود پذیرا گردند تا مسئولان بالای کشور به وظیفه اساسی شان که نشر اسلام در جهان است و هیچ امری نباید موجب انصراف از هویت بزرگ انقلاب، یعنی ایجاد حکومت اسلامی شود»^۷.
- **ایرانی بودن**، یکی از مؤلفه‌های هویتی انقلاب اسلامی ایران است. خاستگاه تمدنی و جغرافیایی این تحول عظیم که ذوق و ابتکار و خلاقیت

۶. صحیفه امام خمینی، ۱۳۶۰، ج ۸، ۴۵-۴۲

۷. صحیفه امام خمینی، ۱۳۶۹، ج ۱، ۸۳

ایرانی را در خدمت انقلاب قرار داد و زبان فارسی را زبان انقلاب اسلامی ساخت؛ و سنت‌های ریشه‌دار در ایران اسلامی معتقد به مکتب اهل‌بیت(ع) و آموزه‌های الهام‌بخش عاشورایی و پیشینه و نفوذ شبکه گسترده عالمان دینی و تجربه جنبش‌های پیشین، همه حقایقی است که در شکل‌گیری و تداوم انقلاب نقش مهمی داشته است. نمادِ تمام‌عیار و جامع هویت انقلاب اسلامی ایران که بدون نام او، این انقلاب در هیچ‌جای جهان شناخته شده نیست، **امام خمینی عظیم‌الشان**(ره) است که به تعبیر رسا و حکیمانه رهبر فرزانه انقلاب، او، امامِ دیروز و امروز و فردای انقلاب اسلامی است. او که با رهبری آسمانی و حکیمانه خود، کشتی انقلاب را از طوفان‌های حساس و خطیر عبور داد و اندیشه متقن و راهگشای انقلاب را در مکتب و سیره خود ارائه کرد و اسوه کاملی از رهبری و هدایت انقلاب و نظام انقلابی و جبهه گسترده انقلابی را ترسیم نمود.

امام خمینی در دفاع از هویت اسلامی و ملی می فرماید: «خواهران و برادران عزیز، در هر کشوری که هستید از حیثیت اسلامی و ملی خود دفاع کنید و بی پروا در مقابل دشمنان خود، یعنی امریکا و صهیونیسم بین

المللی و ابرقدرتهای شرق و غرب ، بدون ملاحظه ای از ملتها و کشورهای اسلامی دفاع کنید و مظالم دشمنان اسلام را بر ملا کنید.... به خود آییند و شخصیت اسلامی خود را بیابید . زیر باز ظلم نروید و هوشیارانه نقشه های شوم جهانخواران بین المللی را که در رأس آن امریکاست افشا کنید^۸.

امام خمینی بازگشت به اسلام نخستین را اولین گام و مهمترین هدف دولتها و ملتها برای دستیابی به همسویی و همبستگی جوامع اسلامی می دانند: «ما تا به اسلام برنگردیم، تا به اسلام رسول الله برنگردیم مشکلاتمان سر جای خودش هست نه می توانیم قضیه فلسطین را حلش کنیم و نه افغانستان را و نه سایر جاها را . ملتها باید برگردند به صدر اسلام ، اگر حکومتها هم با ملتها برگشتند که اشکالی نیست و اگر برگشتند ملتها باید حساب خودشان را از حکومتها جدا کنند»^۹.

در کنار این مؤلفه‌ها، مؤلفه‌های دیگری از قبیل اجتهاد علمی و عملی، ابداع و ابتکار و خلاقیت در همه عرصه‌ها، نواندیش اصیل دینی بر مبنای منابع

۸. امام خمینی، ج ۹، ۲۲۶

۹. هاشمی، ۱۳۸۲، ۵۹.

اصیل و در چهارچوب روشمندی علمی، پیشرفت‌گرایی و تحول‌خواهی، نظام‌سازی انقلابیِ منتهی به جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی، جوان‌گرایی و نفی امتیازات مادی و طبقاتی برای پیشکسوتان انقلابی و زمینه‌سازی برای کنشگری مؤثر نسل‌های جدید برای پیشبرد اهداف انقلاب و الهام‌بخشی گفتمانی (صدور انقلاب) و الگودهی عینی به سایر جوامع برای رهایی از چنبره نظام سلطه و دستیابی به آزادی و عدالت و رفاه و معنویت ... عناصری از هویت انقلاب اسلامی است که هریک، نشانگر تمایز این انقلاب با سایر انقلاب‌ها و جنبش‌های اجتماعی معاصر یا گذشته است.

ب) مؤلفه‌های هویتی انقلاب اسلامی در مکتب امام خامنه‌ای

مهم‌ترین مؤلفه‌های هویتی انقلاب اسلامی در مکتب رهبر انقلاب اسلامی به شرح ذیل است:

- **توحید:** باور به وحدانیت، خالقیت و قدرت خداوند از مهمترین مولفه‌های هویتی انقلاب اسلامی است. مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «توحید، یعنی اعتقاد به این‌که این ترکیب پیچیده بسیار عجیب و شگفت‌آور و قانونمند کائنات و عالم آفرینش، از کهکشان‌ها و سحابی‌ها و حفره‌های

عظیم آسمانی و کرات بی‌شمار و میلیون‌ها منظومه شمسی بگیرید، تا سلول کوچک جزء فلان پیکر، فلان جسم و ترکیب ریز شیمیایی... ساخته و پرداخته یک فکر و اندیشه و تدبیر و قدرت است و تصادفاً به وجود نیامده است. این اعتقاد امری است که هر ذهن سالم و هر انسان عاقل و صاحب تفکر و دور از شتاب‌زدگی در فکر یا بی‌حوصلگی در تصمیم‌گیری یا پیش‌داوری در قضایا این را قبول می‌کند. نقطه بعدی این‌که این فکر و تدبیر و اندیشه و قدرت عظیم و بینهایت و توصیف‌ناپذیری که این ترکیب عجیب و پیچیده را به وجود آورده، فلان بُت ساخته بشر، یا فلان انسان محدود مدّعی‌ خدایی، یا فلان سمبل و نماد افسانه‌ای و اسطوره‌ای نیست؛ بلکه ذات واحد مقتدر لایزالی است که ادیان به او «خدا» می‌گویند و او را با آثارش می‌شناسند. بنابراین، هم اثبات این قدرت و اراده و مهندسی پشت سر این هندسه عظیم و پیچیده است؛ هم اثبات این‌که آن مهندس بی‌نظیر و غیرقابل توصیف، این چیزهای کوچک دم‌دست بی‌ارزشی که بشر یا خودش می‌سازد، یا مثل خودش کسی آنها را می‌سازد، یا از قبیل خودش یک موجود زایل شدنی است، نیست... بنابراین، توحید رکن اصلی بینش و

نگاه و تلقی این اسلامی است که ما میخواهیم براساس آن این حکومت و این نظام و این حرکت را راه بیندازیم.»^{۱۰}

- **تکریم انسان:** «انسان محوری در بینش اسلامی، به کلی با اومانیسیم اروپای قرون هجده و نوزده متفاوت است... انسان محوری اسلام، اساساً اومانیسیم اروپایی نیست؛ یک چیز دیگر است. «الم تروا ان الله سخر لكم ما فى السموات و ما فى الارض». کسی که قرآن و نهج البلاغه و آثار دینی را نگاه کند، این تلقی را به خوبی پیدا می کند که از نظر اسلام، تمام این چرخ و فلک آفرینش، بر محور وجود انسان می چرخد. این شد انسان محوری. در آیات زیادی هست که خورشید مسخر شماسست، ماه مسخر شماسست، دریا مسخر شماسست... مسخر شمایند، یعنی چه؟ یعنی الان بالفعل شما مسخر همه شان هستید و نمی توانید تأثیری روی آنها بگذارید؛ اما بالقوه طوری ساخته شده اید و عوالم وجود و کائنات به گونه ای ساخته شده اند که همه مسخر شمایند. مسخر یعنی چه؟ یعنی توی مشت شمایند و شما می توانید از همه آنها به بهترین نحو استفاده کنید. این نشان دهنده آن است که این

۱۰. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲

موجودی که خدا آسمان و زمین و ستاره و شمس و قمر را مسخر او می‌کند، از نظر آفرینش الهی بسیار باید عزیز باشد. همین عزیز بودن هم تصریح شده است: «و لقد کرّمنا بنی آدم». این «کرّمنا بنی آدم» - بنی آدم را تکریم کردیم - تکریمی است که هم شامل مرحله تشریح و هم شامل مرحله تکوین است؛ تکریم تکوینی و تکریم تشریحی با آن چیزهایی که در حکومت اسلامی و در نظام اسلامی برای انسان معین شده؛ یعنی پایه‌ها کاملاً پایه‌های انسانی است.»^{۱۱}

- **پیروزی نهایی جریان حق بر باطل:** «از نظر اسلام و بینش اسلامی، جریان عالم به سمت حاکمیت حق و به سمت صلاح است؛ این بروبرگرد هم ندارد... همه انبیا و اولیا آمده‌اند تا انسان را به آن بزرگراه اصلی ای سوق دهند که وقتی وارد آن شد، بدون هیچ‌گونه مانعی تمام استعدادهایش میتواند بروز کند. انبیا و اولیا این مردم گمگشته را مرتب از این کوه و کمر و دشتها و کویرها و جنگلها به سمت این راه اصلی سوق دادند و هدایت کردند. هنوز بشریت به نقطه شروع آن صراط

۱۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲

مستقیم نرسیده است؛ آن در زمان ولیعصر ارواحنفاده محقق خواهد شد؛ لیکن همه این تلاشها اصلاً براساس این بینش است که نهایت این عالم، نهایت غلبه صلاح است؛ ممکن است زودتر بشود، ممکن است دیرتر بشود؛ اما بروبرگرد ندارد. قطعاً این طوری است که در نهایت، صلاح بر فساد غلبه خواهد کرد؛ قوای خیر بر قوای شر غلبه میکنند. این هم یک نقطه از نقاط جهان‌بینی اسلامی است که در آن هیچ‌گونه تردیدی نیست^{۱۲}».

— **فرهنگ ایثار، جهاد و شهادت:** قیام امام حسین (ع) نماد مبارزه در برابر ظلم و شهادت‌طلبی در راه خدا در طول تاریخ اسلام برای مجاهدان راه خداوند بوده است. این الگوی دائمی برای مبارزه با یزیدیان زمان در شرایط نابرابر و جنگ نامتقارن علیه قدرتهای مستبد و مستکبر و رسیدن به مقام اِحْدَى الْحُسَيْنِ و دفاع از هویت اسلامی و ملی بوده است. «مسئله‌ی رزمنده‌ی ما که وارد میدان جنگ میشود و حالا یا به شهادت یا به جانبازی منتهی میشود یا نمیشود، فقط دفاع از مرز جغرافیایی نیست؛

۱۲. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲

او در دفاع از مرزهای عقیده، مرزهای اخلاق، مرزهای دین، مرزهای فرهنگ، مرزهای هویت، در دفاع از این مرزهای مهمّ معنوی وارد میشود؛ البتّه دفاع از مرزهای جغرافیایی کشور هم چیز باارزشی است و ارزش محسوب میشود؛ اما آن کجا و توأم شدن آن معنا با این معانی مهم و والای دیگر کجا! [مسئله‌ی] شهدای ما این است.^{۱۳} روحیه‌ی انقلابی و شهادت‌طلبی در میان مبارزین بر اساس مکتب سیدالشهدا «چه کشته شویم و چه به نتیجه برسیم، پیروزیم» از مولفه‌های برجسته هویتی انقلاب اسلامی است.

– شعارها و ارزشهای جهانی، فطری، درخشان و همیشه‌زنده انقلاب:

«برای همه‌چیز میتوان طول عمر مفید و تاریخ مصرف فرض کرد، اما شعارهای جهانی این انقلاب دینی از این قاعده مستثنا است؛ آنها هرگز بی‌مصرف و بی‌فایده نخواهند شد، زیرا فطرت بشر در همه‌ی عصرها با آن سرشته است.» آزادی، اخلاق، معنویت، عدالت، استقلال، عزّت، عقلانیت، برادری، «هیچ یک، به یک نسل و یک جامعه مربوط نیست

۱۳. بیانات در دیدار دست‌اندرکاران کنگره شهدای استان ایلام ۱۴۰۰/۰۸/۳۰.

تا در دوره‌ای بدرخشد و در دوره‌ای دیگر افول کند. هرگز نمیتوان مردمی را تصوّر کرد که از این چشم‌اندازهای مبارک دل‌زده شوند. هرگاه دل‌زدگی پیش آمده، از روی گردانی مسئولان از این ارزشهای دینی بوده است و نه از پایبندی به آنها و کوشش برای تحقّق آنها^{۱۴}.

– **بزرگترین و مردمی‌ترین انقلاب عصر جدید:** «آن روز که جهان میان شرق و غرب مادی تقسیم شده بود و کسی گمان یک نهضت بزرگ دینی را نمی‌برد، انقلاب اسلامی ایران، با قدرت و شکوه پا به میدان نهاد؛ چهارچوب‌ها را شکست؛ کهنگی کلیشه‌ها را به رخ دنیا کشید؛ دین و دنیا را در کنار هم مطرح کرد و آغاز عصر جدیدی را اعلام نمود.^{۱۵} ...» انقلاب پُرشکوه ملت ایران که بزرگ‌ترین و مردمی‌ترین انقلاب عصر جدید است، تنها انقلابی است که یک چله‌ی پُرافتخار را بدون خیانت به آرمانهایش پشت سر نهاده... است و انقلاب اسلامی با حفظ و پایبندی به شعارهای خود همچنان به پیش میرود^{۱۶}.

۱۴ - بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی.

۱۵ - بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی.

۱۶ - بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی.

– **نظریه نظام انقلابی:** «انقلاب اسلامی همچون پدیده‌ای زنده و بارآده، همواره دارای انعطاف و آماده‌ی تصحیح خطاهای خویش است، اما تجدیدنظرپذیر و اهل انفعال نیست. به نقدها حساسیت مثبت نشان می‌دهد و آن را نعمت خدا و هشدار به صاحبان حرفهای بی‌عمل می‌شمارد، اما به هیچ بهانه‌ای از ارزشهایش که بحمدالله با ایمان دینی مردم آمیخته است، فاصله نمی‌گیرد. انقلاب اسلامی پس از نظام‌سازی، به رکود و خموشی دچار نشده و نمی‌شود و میان جوشش انقلابی و نظم سیاسی و اجتماعی تضاد و ناسازگاری نمی‌بیند، بلکه از نظریه‌ی نظام انقلابی تا ابد دفاع می‌کند»^{۱۷}.

در بین اندیشمندان نسبت به ماهیت و آینده انقلاب اسلامی دو قرائت شامل:

الف- قرائت ترمیدوری از انقلاب اسلامی

ب- قرائت تکاملی از انقلاب اسلامی مطرح است.

۱۷- بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی.

ترمیدورگرایان معتقدند که انقلاب اسلامی به پایان خط خود رسیده، دچار بازگشت به گذشته شده و در یک کلام انقلاب از تب و تاب افتاده است. بنابراین، ارزش ها و شیوه های آن نباید در حوزه های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... راهنمای عمل و کنش گری عاملان و حاملان اجتماعی قرار گیرد. در نقطه مقابل، تکامل گرایان با اذغان به رسالت محوری، رویکرد تمدنی و سیر مراحل تکامل انقلاب اسلامی معتقدند که ترمیدور سرنوشت محتوم انقلاب اسلامی نیست و اتفاقاً ریشه ی مشکلات کشور در بی توجهی به ارزش ها و شیوه های انقلابی است. بنابراین، در رویکرد تکاملی رهبرانقلاب، عمل به ارزش ها و شیوه های انقلابی را هم لازمه حل مشکلات کشور می دانند و هم آن را لازمه ی تحقق فرایند انقلاب اسلامی می دانند.

- **مردم سالاری دینی:** « انقلاب به یک انحطاط تاریخی طولانی پایان داد و کشور که در دوران پهلوی و قاجار بشدت تحقیر شده و بشدت عقب مانده بود، در مسیر پیشرفت سریع قرار گرفت؛ در گام نخست، رژیم ننگین سلطنت استبدادی را به حکومت مردمی و مردم سالاری تبدیل کرد و

عنصر اراده‌ی ملی را که جان‌مایه‌ی پیشرفت همه‌جانبه و حقیقی است در کانون مدیریت کشور وارد کرد؛ آنگاه جوانان را میدان‌دار اصلی حوادث و وارد عرصه‌ی مدیریت کرد؛ روحیه و باور «ما میتوانیم» را به همگان منتقل کرد؛ به برکت تحریم دشمنان، اتکاء به توانایی داخلی را به همه آموخت و این منشأ برکات بزرگ شد^{۱۸}».

رهبر معظم انقلاب اسلامی در توصیف جمهوریت و اسلامیت انقلاب اسلامی می نویسد:

« هیچ تجربه‌ی پیشینی و راه طی شده‌ای در برابر ما وجود نداشت. بدیهی است که قیامهای مارکسیستی و امثال آن نمیتوانست برای انقلابی که از متن ایمان و معرفت اسلامی پدید آمده است، الگو محسوب شود. انقلابیون اسلامی بدون سرمشق و تجربه آغاز کردند و ترکیب جمهوریت و اسلامیت و ابزارهای تشکیل و پیشرفت آن، جز با هدایت الهی و قلب

نورانی و اندیشه‌ی بزرگ امام خمینی، به دست نیامد. و این نخستین درخشش انقلاب بود^{۱۹}».

در منطق رهبر معظم انقلاب، مردم‌سالاری جزو مسائل «حیاتی» انقلاب است تا آنجاکه ایشان حتی تعبیر «مردم‌سالاری دینی» را ترجمه «جمهوری اسلامی» می‌دانند بر این باورند که فرآیند «انتخابات»، یکی از عالی‌ترین و ساختاریافته‌ترین صورت‌های «تجلی اراده مردم» در عرصه تدبیر اجتماع و سیاست است. از این رو، انتخابات به یکی از حساس‌ترین و کلیدی‌ترین مسأله‌های عملی ایشان و به عنوان یک «سازوکار رسمی» و «منطق قطعی» برای تحقق اراده‌ها و تجلی خواسته‌های نوبه‌نوشونده مردم و حل مسائل کشور بوده است.

– **استقلال و آزادی:** «استقلال ملی به معنی آزادی ملت و حکومت از تحمیل و زورگویی قدرتهای سلطه‌گر جهان است. و آزادی اجتماعی به معنای حق تصمیم‌گیری و عمل کردن و اندیشیدن برای همه‌ی افراد جامعه است؛ و این هر دو از جمله‌ی ارزشهای اسلامی‌اند و این هر دو عطیه‌ی الهی

به انسان‌هایند و هیچ کدام تفضّل حکومتها به مردم نیستند. حکومتها موظّف به تأمین این دو اند. منزلت آزادی و استقلال را کسانی بیشتر میدانند که برای آن جنگیده‌اند. ملت ایران با جهاد چهل ساله‌ی خود از جمله‌ی آنها است. استقلال و آزادی کنونی ایران اسلامی، دستاورد، بلکه خون‌آوردِ صدها هزار انسان والا و شجاع و فداکار است؛ غالباً جوان، ولی همه در رتبه‌های رفیع انسانیت. این ثمر شجره‌ی طیّبه‌ی انقلاب را با تأویل و توجیه‌های ساده‌لوحانه و بعضاً مغرضانه، نمیتوان در خطر قرار داد. همه -مخصوصاً دولت جمهوری اسلامی - موظّف به حراست از آن با همه‌ی وجودند. بدیهی است که «استقلال» نباید به معنی زندانی کردن سیاست و اقتصاد کشور در میان مرزهای خود، و «آزادی» نباید در تقابل با اخلاق و قانون و ارزشهای الهی و حقوق عمومی تعریف شود.^{۲۰}»

- **عدالت و مبارزه با فساد:** «این دو لازم و ملزوم یکدیگرند. فساد اقتصادی و اخلاقی و سیاسی، توده‌ی چرکین کشورها و نظامها و اگر در بدنه‌ی حکومتها عارض شود، زلزله‌ی ویرانگر و ضربه‌زننده به مشروعیت

۲۰- بیانیه گام دوم.

آنها است؛ و این برای نظامی چون جمهوری اسلامی که نیازمند مشروعیتی فراتر از مشروعیتهای مرسوم و مبنائی تر از مقبولیت اجتماعی است، بسیار جدی تر و بنیانی تر از دیگر نظامها است. اینجانب به جوانان عزیزی که آیندهی کشور، چشم انتظار آنها است صریحاً میگویم آنچه تاکنون شده با آنچه باید میشده و بشود، دارای فاصله ای ژرف است. در جمهوری اسلامی، دلهای مسئولان به طور دائم باید برای رفع محرومیتها بتپد و از شکافهای عمیق طبقاتی بشدت بیمناک باشد. در جمهوری اسلامی کسب ثروت نه تنها جرم نیست که مورد تشویق نیز هست، اما تبعیض در توزیع منابع عمومی و میدان دادن به ویژه خواری و مدارا با فریبگران اقتصادی که همه به بی عدالتی می انجامد، بشدت ممنوع است؛ غفلت از قشرهای نیازمند حمایت، به هیچ رو مورد قبول نیست. این سخنان در قالب سیاستها و قوانین، بارها تکرار شده است ولی برای اجرای شایستهی آن، چشم امید به شما جوانها است؛ اگر زمام اداره ی بخشهای گوناگون کشور به جوانان مؤمن و

انقلابی و دانا و کاردان - که بحمدالله کم نیستند - سپرده شود، این امید برآورده خواهد شد^{۲۱}».

- **معنویت و اخلاق:** «معنویت به معنی برجسته کردن ارزشهای معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و در جامعه است، و اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راستگویی، شجاعت، تواضع، اعتماد به نفس و دیگر خلقیات نیکو است. معنویت و اخلاق، جهت‌دهنده‌ی همه‌ی حرکتها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است؛ بودن آنها، محیط زندگی را حتی با کمبودهای مادی، بهشت میسازد و نبودن آن حتی با برخورداری مادی، جهنم می‌آفریند. شعور معنوی و وجدان اخلاقی در جامعه هرچه بیشتر رشد کند برکات بیشتری به بار می‌آورد؛ این، بی‌گمان محتاج جهاد و تلاش است و این تلاش و جهاد، بدون همراهی حکومتها توفیق چندانی نخواهد یافت... اخلاق و معنویت، البته با دستور و فرمان به دست نمی‌آید، پس حکومتها نمیتوانند آن را با قدرت قاهره ایجاد کنند، اما اولاً خود باید منش

۲۱ - بیانیه گام دوم .

و رفتار اخلاقی و معنوی داشته باشند، و ثانیاً زمینه را برای رواج آن در جامعه فراهم کنند و به نهادهای اجتماعی در این باره میدان دهند و کمک برسانند؛ با کانونهای ضدّ معنویّت و اخلاق، به شیوهی معقول بستیزند و خلاصه اجازه ندهند که جهنمی‌ها مردم را با زور و فریب، جهنمی کنند. ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته و فراگیر، امکان بسیار خطرناکی در اختیار کانونهای ضدّ معنویّت و ضدّ اخلاق نهاده است. و هم‌اکنون تهاجم روزافزون دشمنان به دل‌های پاک جوانان و نوجوانان و حتّی نونهالان با بهره‌گیری از این ابزارها را به چشم خود می‌بینیم.

- **ایستادگی و مقاومت** : «انقلاب اسلامی) نماد پُرابّهت و باشکوه و افتخارآمیز ایستادگی در برابر قلدران و زورگویان و مستکبران جهان و در رأس آنان آمریکای جهان‌خوار و جنایت‌کار، روزبه‌روز برجسته‌تر شد. در تمام این چهل سال، تسلیم‌ناپذیری و صیانت و پاسداری از انقلاب و عظمت و هیبت الهی آن و گردن برافراشته‌ی آن در مقابل دولتهای متکبّر و مستکبر، خصوصیت شناخته‌شده‌ی ایران و ایرانی بویژه جوانان این مرز و بوم به‌شمار میرفته است. قدرتهای انحصارگر جهان که همواره حیات خود

را در دست‌اندازی به استقلال دیگر کشورها و پایمال کردن منافع حیاتی آنها برای مقاصد شوم خود دانسته‌اند، در برابر ایران اسلامی و انقلابی، اعتراف به ناتوانی کردند. ملت ایران در فضای حیات بخش انقلاب توانست نخست دست‌نشاندهی آمریکا و عنصر خائن به ملت را از کشور براند و پس از آن هم تا امروز از سلطه‌ی دوباره‌ی قلدران جهانی بر کشور با قدرت و شدت جلوگیری کند»^{۲۲}.

مروّت انقلابی با دامنه عمل منطقه ای و جهانی: «انقلاب اسلامی ملت ایران، قدرتمند اما مهربان و باگذشت و حتی مظلوم بوده است. مرتکب افراط‌ها و چپ‌روی‌هایی که مایه‌ی ننگ بسیاری از قیامها و جنبشها است، نشده است. در هیچ معرکه‌ای حتی با آمریکا و صدام، گلوله‌ی اوّل را شلیک نکرده و در همه‌ی موارد، پس از حمله‌ی دشمن از خود دفاع کرده و البته ضربه‌ی متقابل را محکم فرود آورده است. این انقلاب از آغاز تا امروز نه بی‌رحم و خون‌ریز بوده و نه منفعل و مردّد. با صراحت و شجاعت در برابر زورگویان و گردنکشان ایستاده و از مظلومان و مستضعفان دفاع کرده

۲۲ - بیانیه گام دوم.

است. این جوانمردی و مروّت انقلابی، این صداقت و صراحت و اقتدار، این دامنه‌ی عمل جهانی و منطقه‌ای در کنار مظلومان جهان، مایه‌ی سربلندی ایران و ایرانی است، و همواره چنین باد^{۲۳}».

نتیجه گیری:

پیروزی انقلاب اسلامی و ظرفیت های هویتی این انقلاب، سرآغاز تزریق امید به کالبد بی روح جهان اسلامی بود که آینده خود را تیره و تاریک دید و خود را اسیر و دربند و محتاج غرب یافته بود. انقلاب اسلامی به تعبیر «میشل فوکو، یک نه بزرگ به اندیشه و تفکر غربی و به مثابه روح جهان بی روح بود». این رویداد بزرگ، عزت و هویت اسلامی را در میان نه تنها ملت های منطقه اعم از شیعه و سنی بلکه همه مسلمانان و احرار و مبارزان و آزادیخواهان در اقصی نقاط جهان را در بر می گرفت؛ چرا که پیام امام خمینی(ره) و امام خامنه ای در طول ۵ دهه گذشته یک پیام فراگیر و جهانی و مبتنی بر شعارها و ارزشهای فطری انسانی و آموزه های رهاییبخش مکتب اسلام ناب محمدی(ص) است.

امروزه یکی از عناصر برجسته قدرت نرم انقلاب و نظام اسلامی، عوامل و ظرفیت های هویتی جمهوری اسلامی است. چنانکه بخش اعظم از تهاجم دشمن در عصر انقلاب اسلامی، بهره گیری از اصول، روشها و راهکارهای گوناگون برای تضعیف، بی اعتبارسازی، استحاله، مسخ و وارونه نمایی عناصر برجسته هویتی انقلاب اسلامی در ابعاد اسلامی، انقلابی و ایرانی بوده است.

در شرایط فعلی، مهم ترین موانع و چالشهای هویتی انقلاب اسلامی در ۴ دسته زیر قابل دسته بندی است:

الف) موانع و چالش های فرهنگی اجتماعی

- ۱- ناشناختگی و ناشنیدگی، عدم تفقه و تمسک به مولفه های هویتی انقلاب اسلامی در کشور.
- ۲- عدم اهتمام لازم نهادها در نهادینه سازی مولفه ها و شاخص های هویتی انقلاب اسلامی در جامعه.
- ۳- عدم آگاهی نسل جدید از مولفه های هویتی انقلاب اسلامی.

- ۴- توطئه گسترده دشمنان در ترویج فرهنگ ابتذال گرای معنویت زدا با بهره گیری از فناوریهای نوین.
- ۵- گسترش و سازمان یافتگی جبهه تهاجم فرهنگی، جنگ نرم و جنگ شناختی دشمن.
- ۶- رشد فزاینده فرهنگ دنیاپرستی، اشرافیگری و توسعه جاذبه های مادی در تاروپود فرهنگ جامعه.
- ۷- بهره گیری از مذهب علیه مذهب؛ رشد مکاتب، گرایشات و نحله های فکری و فرقه ای انحرافی.
- ۸- رویگردانی برخی از کارگزاران و نخبگان جامعه از فرهنگ و هویت دینی و ملی ایثار و شهادت.
- ۹- روند رو به رشد گسست نسلی و تعارض ارزشی در مسائل فرهنگی اجتماعی نسل جدید.
- ۱۰- ضعف انگیزشی و معنوی در جوانان برای مشارکت و ترویج فعالیتهای فرهنگی هویتی انقلاب اسلامی.

- ۱۱- ضعف نظام تعلیم و تربیت در سطوح مختلف در هویت سازی و پرورش عمومی جامعه و کادر سازی تراز انقلاب.
- ۱۲- دو قطبی سازی های کاذب در جامعه و غفلت از جذب و تربیت هویتی قشر خاکستری.
- ۱۳- تمرکز رسانه ملی برای آگاهی بخشی مسائل انقلاب اسلامی به مخاطبین خاص و غفلت در استفاده از ابزار و روش های فراگیر برای جلب نظر سایر مخاطبین.
- ۱۴- ناکارآمدی و غیرحرفه ای بودن برنامه های رسانه ملی در زمینه ترویج فرهنگ هویتی انقلاب اسلامی.
- ۱۵- غفلت از توجیه سایر عوامل و عناصر تأثیرگذار دولتی و غیردولتی در مسائل هویتی انقلاب اسلامی.

ب) موانع و چالش های اقتصادی

- ۱- پیامد احساس تبعیض و بی اعتمادی در جامعه از عملکرد دستگاه های حاکمیتی و اجرایی بر عدم اقبال از ترویج مسائل فرهنگی.

- ۲- پیامد منفی رانت خواری، شکاف های طبقاتی، تورم و بیکاری بر فرهنگ انقلابی جامعه.
- ۳- استحاله فرهنگی تدریجی جامعه بر اثر فشارهای اجتماعی و اقتصادی و بی تفاوتی نسبت به فرهنگ انقلاب اسلامی.
- ۴- احساس ناکارآمدی یا ضعف نظام پیشگیری و مقابله با مفسد اقتصادی و در نتیجه ناامیدی و بدبینی و عدم همراهی بخشی از مردم.
- ۵- عملکرد نامطلوب نظام بانکی و اقتصادی و در نتیجه دلسردی مردم به ترویج فرهنگ انقلاب اسلامی.
- ۶- عدم تحقق کامل اهداف طرح اقتصاد مقاومتی و در نتیجه و عدم همراهی بخشی از مردم.
- ۷- تأثیرات منفی تورم و گرانی لجام گسیخته بر افکار عمومی و تحت الشعاع قرار گرفتن فرهنگ اسلامی انقلابی.
- ۸- سیاه‌نمایی و بزرگ‌نمایی و تأثیر منفی القائنات راست و دروغ رسانه‌ها بر ادراک، محاسبه و عملکرد مردم.

ج) موانع و چالش های روشی و مدیریتی

- ۱- گسترش منش و روش تکلیف گریزی و شانه خالی کردن برخی مدیران برای انجام وظایف جهادی
- ۲- دیوان سالاری فرسوده و ضعف در نهادینه سازی مدیریت انقلابی و جهادی در نهادها و ساختارها
- ۳- ضعف در تعامل، هم افزایی و ناهماهنگی بین متولیان امر هویتی انقلاب اسلامی و عملکرد جزیره ای سازمانهای موازی
- ۴- ضعف در ارائه الگوهای موفق مردمی سازی فرهنگ هویتی انقلاب و تجربه تلخ مردمی سازی اقتصاد در پیاده سازی الگوی نوین در اقتصاد مقاومتی
- ۵- ضعف در شناسایی، تعامل، هم افزایی و ساماندهی چهره ها، تشکل ها و رسانه های مردمی
- ۶- غفلت از روشهای علمی در توصیف، تشخیص و تجویز های مناسب

- ۷- کم‌اعتنایی در نظام برنامه ریزی و اجرای سیاست گذاری هویتی انقلاب در واگذاری امور به مردم
- ۸- عدم تحقق مطلوب برنامه های ابلاغی و تصویب شده مسائل هویتی برنامه ششم کشور
- ۹- بسنده کردن به روشهای سنتی و فقدان نوآوری و ابتکار در ترویج فرهنگ هویتی انقلاب
- ۱۰- عدم توجه کافی به اصول شایسته‌سالاری در انتصابات
- ۱۱- تأثیر منفی خیانت عوامل نفوذی، ناکارآمدی و ناتوانی و سوء مدیریت برخی مدیران اجرایی

(د) موانع و چالشهای جهانی و بین‌المللی

- ۱- رشد فن‌آوریهای نوین و تأثیر آن بر فرهنگ و هویت فرهنگی مردم
- ۲- پیامد تورم و تحریم‌های بین‌المللی
- ۳- الگوسازی کاذب رسانه‌های بیگانه از تمدن وحشی و مبتذل غرب
- ۴- تأثیر هوش مصنوعی بر افکار عمومی

بطور خلاصه مهم ترین پیامد های تضعیف مولفه های هویتی انقلاب اسلامی در دراز مدت عبارتند از:

۱- کم رنگ شدن، انزوا و استحاله مبانی و اصول دینی و ارزشهای هویتی

انقلاب اسلامی

۲- حاکمیت ناهلان و نامحرمان در مصادر امور و تحقق اسلام آمریکایی

۳- منزوی شدن انقلابیون و شایستگان در عرصه های حکمرانی کشور و

عبور از رهبری دینی

۴- استحاله فرهنگ ایثار، جهاد و شهادت و حاکم شدن فرهنگ سرمایه

داری و سکولار در جامعه

با این توصیف، ماندگاری انقلاب اسلامی و مولفه ها و شاخص های

هویتی انقلاب اسلامی نیازمند توجه جدی به چالش ها و بحران و ظرفیت

های هویتی آن است. مهم ترین اقدامات اساسی برای مهار چالش های

هویتی و ظرفیت افزایی عناصر هویتی انقلاب اسلامی عبارتند از:

۱- اندیشه ورزی و تمرکز تخصصی اندیشمندان و نخبگان حوزه و

دانشگاه در تولید محتوای مناسب و فاخر، متناسب با مخاطبان و اقشار

مختلف و تبدیل آن به تولیدات چند رسانه ای از سوی هنرمندان دغدغه مند انقلابی برای طیف ها و اقشار مختلف جامعه خصوصاً نسل جدید یکی از رسالت های جدی در مقابله با جنگ نرم دشمن در حوزه هویتی است.

۲- امت سازی، تربیت نیروی تراز و نسل تمدنی برای مقابله تمدنی با جبهه دشمن با انتخاب افراد شاخص و برگزیده و علاقمند به روایت مسائل هویتی انقلاب اسلامی از دیگر اقدامات بایسته در این حوزه است.

۳- راه اندازی شبکه هویت سازان انقلاب اسلامی از سوی دستگاههای فرهنگی و حمایت و تعامل و هم افزایی با آنان در جهت ترویج و انتقال ظرفیتهای و چالشهای هویتی انقلاب اسلامی، ضمن مصونیت سازی جامعه در مواجهه با طراحی های جبهه دشمن، عامل تعالی و پیشرفت ظرفیت های هویتی شناخته شده و ناشناخته انقلاب اسلامی است.

۴- تشکیل ستاد راهبری استحکام بخشی هویت سازان انقلاب اسلامی از سوی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی با مشارکت ۵۰ دستگاه فرهنگی کشور بر اساس نگاهت نهادی و تقسیم کار مناسب دستگاهها با نظارت و ارزیابی مستمر عملکرد دستگاههای فرهنگی و تشکل های مردمی

حسن ختام و جمله پایانی: « اگر جامعه‌ای احساس هویت نکرد،
صداهای بلند تحکم‌آمیز، راحت او را مغلوب خواهد کرد. آن‌که ایستادگی
می‌کند، آن کسی است که احساس هویت می‌کند^{۲۴}. »